

Міністерство освіти і науки України
Київський національний лінгвістичний університет
Кафедра англійської філології і філософії мови

КУРСОВА РОБОТА

на тему: ЗАПЕРЕЧЕННЯ В АНГЛІЙСЬКІЙ ТА УКРАЇНСЬКІЙ МОВАХ:
ПРАГМА-СТИЛІСТИЧНОГО АСПЕКТУ

Студента 3 курсу Па 08-20 групи
напряму підготовки 035 Філологія
спеціальності 035.041 Германські мови та літератури (переклад включно),
перша –
англійська

Лебедева Северіна Олександровича

Науковий керівник :
доктор філологічних наук, професор
Ізотова Н. П.

Національна шкала _____

Кількість балів: _____

Оцінка: ЄКТС _____

Київ 2023

Kyiv National Linguistic University

Chair of English Philology and Philosophy of Language

Course Paper

NEGATION IN ENGLISH AND UKRAINIAN: A PRAGMA-STYLISTIC ASPECT

Severin Lebediev

Group Pa 08-20

Germanic Philology and Translation Department

Research Adviser

Prof. N.P. IZOTOVA

DSc (Linguistics)

Kyiv 2023

ЗМІСТ

ВСТУП	4
РОЗДІЛ 1. ЗАПЕРЕЧЕННЯ ЯК ОБ'ЄКТ ГУМАНІТАРНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ .	6
1.1 Сутність поняття заперечення з точки зору лінгвістичних досліджень ..	6
1.2 Особливості вираження заперечення в англійській мові.....	8
1.3 Заперечення та його специфіка в українській мові	13
РОЗДІЛ 2. ДОСЛІДЖЕННЯ ПРАГМА-СТИЛІСТИЧНОГО АСПЕКТУ ЗАПЕРЕЧЕННЯ В АНГЛІЙСЬКІЙ ТА УКРАЇНСЬКІЙ МОВАХ.....	16
2.1 Аналіз прагма-стилістичного аспекту заперечення в англійській мові .	16
2.2 Прагма-стилістичний аспект заперечення в українській мові	21
ВИСНОВКИ.....	25
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	27
СПИСОК ЛЕКСИКОГРАФІЧНИХ ДЖЕРЕЛ.....	28
СПИСОК ІЛЮСТРАТИВНИХ ДЖЕРЕЛ.....	28
РЕЗЮМЕ	28

ВСТУП

Питання щодо функціонування заперечення є одним з актуальних питань лінгвістики. Науковці розглядають різноманітні аспекти щодо засобів утворення, функцій, структури заперечення в англійській та українській мові. Проте, прагма-стилістичний аспект заперечення не є фокусом багатьох наукових розвідок як на теренах англомовної, так і вітчизняної лінгвістики. Отже, **актуальність дослідження** обумовлена необхідністю аналізу прагма-стилістичного аспекту заперечення в англійській та українській мовах.

Серед праць науковців, було виокремлено роботи таких, як: М. П. Баган розглядає категорію заперечення як граматичну категорію, та аналізує її лексичні, граматичні та стилістичні особливості, Л. Андервальд розглядає сутність заперечення у нестандартній британській англійській мові, Л. Хорн наводить історію розвитку заперечення в англійській мові, тощо. Отже, дослідники розглядають окремі аспекти функціонування англомовного заперечення, проте його прагма-стилістичні особливості знаходяться поза фокусом їх уваги, що зумовлює актуальність дослідження.

Мета роботи – дослідити прагма-стилістичний аспект заперечення в англійській та українській мовах.

Поставлена мета визначає такі основні **завдання**:

- узагальнити суть заперечення як логіко-філософському та лінгвістичному аспектах;
- схарактеризувати експліцитне й імпліцитне вираження заперечення в англійській та українській мовах;
- проаналізувати прагма-стилістичний аспект заперечення в англійській мові;
- дослідити прагма-стилістичний аспект заперечення в українській мові.

Об'єкт роботи – заперечення в сучасній англійській та українській мові.

Предмет дослідження – прагма-стилістичний аспект заперечення в українській та англійській мові.

Методи дослідження зумовлені метою та специфікою проаналізованого матеріалу. Для розв'язання поставлених завдань застосовано комплексну методику дослідження. Основними методами дослідження є: описовий метод, який застосовано для виокремлення структурних компонентів і типологічних ознак заперечення; метод семантичного аналізу – для визначення змістовно-сміслового наповнення мовних одиниць у тексті; метод зіставного, статистичного аналізу; метод компонентного аналізу – для здійснення дослідження компонентів прикладів; метод аналізу, синтезу та узагальнення теоретичних джерел – в ході наукової розвідки.

Теоретичне значення роботи обумовлене можливістю використання результатів дослідження для подальших теоретичних розвідок.

Практичне значення роботи зумовлено тим, що результати дослідження можуть бути використані при викладанні курсів перекладознавства, лінгвістики тексту у закладах вищої освіти.

Матеріалом дослідження став текст твору Дж. Мартіна «The Game Of Thrones», та твір А. Серової «Інший вид».

Структура роботи. Робота складається зі вступу, двох розділів, списку використаних джерел та висновків

РОЗДІЛ 1. ЗАПЕРЕЧЕННЯ ЯК ОБ'ЄКТ ГУМАНІТАРНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

1.1 Сутність поняття заперечення з точки зору лінгвістичних досліджень

Заперечення – явище, притаманне для будь-якої мови світу, яке, однак, здатне приймати безліч форм. Наявність заперечення – один з критеріїв, за яким можна відрізнити мову людини від тварин. Тому не дивно, що вивчення заперечення протягом століть фігурувало в дослідженнях видатних логіків, філософів, лінгвістів і психологів. Особливості заперечення було зібрано і досліджено в багатьох традиційних (а також сучасних) діалектах і соціолектах англійської мови (Quirk, 2015: 46).

З погляду філософського підходу, заперечення не знищує старе, а переводить на новий щабель, що можна співвіднести і з логікою. З точки зору формальної логіки заперечення являє собою «... логічну операцію, що протиставляє істинному судженню неправдиве, помилковому судженню – вірне, вказує на невідповідність предиката суб'єкту або утворює доповнення до даного класу...» (Simpson, 2016: 76). При цьому, Г. Маззон наголошує, що до заперечного судження веде не просте невиявлення очікуваного, іншого певного об'єкта, так як відсутність одного полягає в присутності іншого. Отже, заперечення не є прямим відображенням дійсності та її зв'язків, а спосіб їх розгляду, заснованого на контрасті з вихідними позитивними фактами (Mazzon, 2016: 32)

У лінгвістиці сутність мовного заперечення визначалася по-різному. Прихильники психологічної концепції (Anderwald, 2003; Hidalgo-Downing, 2000) трактують заперечення як виключно суб'єктивний прояв людської психіки. Будучи універсальною категорією мови зі складною і багатоаспектною семантикою і різноманітним арсеналом засобів вираження, заперечення отримує окреме тлумачення в світлі кожного нового напрямку мовознавства. Це і семантичне, і граматичне, і лексичне поняття, яке служить предметом дослідження для багатьох вітчизняних і зарубіжних лінгвістів.

Заперечення може виражатися в мові різними способами: морфологічними, синтаксичними, лексичними, лексико-граматичними, синтаксичними, імпліцитно (Карамишева, 2017: 88). Заперечення – елемент значення речення, який вказує, що зв'язок, який встановлюється між компонентами речення, на думку мовця, реально не існує або, що відповідне ствердне речення відкидається мовцем як помилкове (Вихованець, 2005: 69). Найчастіше заперечне висловлювання застосовується в такій ситуації, коли відповідна ствердна заява була зроблена раніше або входить в загальну презумпцію мовців.

На думку М. П. Баган, заперечення – це комунікативна операція, що відхиляє або коригує думку адресата, тобто заперечення є мовним актом, мета якого полягає не в повідомленні нової інформації, а в тому, щоб спростувати думку адресата (Баган, 2016: 49). Для прагматичного підходу в лінгвістиці характерним є виведення і пояснення мовних одиниць виходячи з комунікативної функції мови і мовних дій. Таким чином, заперечення розуміється як внутрішньомовне явище: воно являє собою комунікативну операцію, що відхиляє або коригує думку адресата.

А. Г. Гудманян, Т. В. Крилова зазначають, що граматична категорія заперечення є відображенням логічного заперечення, суть якого полягає у відображенні роз'єднаності, об'єктивно існуючої між предметами і явищами дійсності (Гудманян, Крилова, 2017: 53). Заперечення може бути абсолютним (*absolute negation*), таким, що відноситься до висловлювання – синтаксичним (*syntaxique*) або з'єднувальним (*conjunctive*). Сполучне заперечення може стосуватись поняття (лексичне заперечення) або речення (фразове заперечення). Простим запереченням (*simple negation*) незалежно від його форми називають таке, яке не містить нічого, крім ідеї заперечення; складним запереченням або заперечним словом називають заперечення, з яким пов'язано поняття часу (*never*), особи (*nobody*) або предмета (*nothing*). Напівзапереченням (*demi-negation*) називають заперечну лексичну одиницю,

яке служить для ослаблення твердження, як, наприклад, *hardly* – *ледь* (Гудманян, Крилова, 2017: 54).

Таким чином, з огляду на комплексний характер категорії заперечення, існує кілька підходів до визначення цього поняття, що дозволяє охопити весь спектр особливостей категорії заперечення. В роботі буде застосовуватись визначення М. П. Баган, який зазначає, що граматична категорія заперечення є відображенням логічного заперечення, суть якого полягає у відображенні роз'єднаності, об'єктивно існуючої між предметами і явищами дійсності.

1.2 Особливості вираження заперечення в англійській мові

У вітчизняних і зарубіжних граматиках англійської мови відсутня загальна класифікація засобів вираження заперечення. Проте, більшість дослідників виокремлює наявність експліцитного та емпліцитного вираження негачії як в англійській, так і в українській мовах. Так, лексичні засоби вираження заперечення містять заперечний компонент значення в якості супутнього і за ознакою вираженості негативності діляться на експліцитні (афіксальні) і імпліцитні (кореневі). Заперечність імпліцитних засобів відображена в словниковій дефініції, яка містить маркер заперечення (граматичне заперечення або експліцитне лексичне заперечення, виражене за допомогою афіксів заперечної семантики).

Говорячи про способи експліцитного вираження заперечення в англійській мові, слід зазначити, що існують різні підходи до класифікації даних засобів. Наприклад, такі лінгвісти, як Дж. К. Чамберс та Н. Шиллінг виділяють три способи вираження заперечення в англійській мові (Chambers J. K., Schilling, 2013: 289):

I. Заперечні займенники:

1) Заперечний займенник *no* використовується тільки з іменниками і виступає у функції визначення;

2) Заперечний займенник *None* вказує як на істоти – *none of us could believe...*, так і на неістоти;

3) Заперечні займенники *nobody* і *no one* вказують тільки на істоти;

4) Заперечний займенник *nothing* вказує на неістоти;

5) Заперечний займенник *neither* відповідає українському «ніхто з».

Прислівники, серед яких виділяються:

1) прислівники повного заперечення: *never, not once, in no circumstances, at no time* (ніколи), *nowhere* (ніде);

2) прислівники часткового заперечення: *seldom, rarely, infrequently, on rare occasions* (рідко), *hardly, scarcely, barely, unlikely* (ледь).

Афіксація, представлена префіксацією і суфіксацією. Говорячи про префікси, що формують заперечення, можна відзначити, що найбільша група префіксів формування заперечення – префікси з заперечною конотацією, до яких відносяться:

– префікс *un-* – це продуктивний префікс, який утворює нові слова з різних частин мови. Найчастіше цей префікс зустрічається в складі прикметників і прислівників, наприклад: *The only thing that makes me unhappy is that I'm making you unhappy* (Chambers J. K., Schilling, 2013: 291).

– префікс *in-* – префікс латинського походження, пов'язаний з німецьким префіксом *un-*, який використовується як частина запозичених слів з французької мови: *incorrect indifferent*. Префікс *in-* має варіанти *il -*, *im -*, *ir -*; *il-* у словах, що починаються з *l -*, *im - in*; *p -*, *b -*, *m -*, та *ir-*, у словах, що починаються *r-*, наприклад: *illegal illiterate*.

– префікс *mis-* – має загальногерманське походження. Він утворює похідні від дієслів, наприклад: *mistrust miscredit*. Лексичні одиниці з *mis-* можна розділити на наступні дві групи:

1. Лексичні одиниці з конотацією заперечності;

2. Лексичні одиниці з конотацією неправильності дії.

– префікс *dis-* – префікс латинського походження, який було запозичено в англійську мову в середньоанглійський період як частину запозичених французьких слів.

– префікс *anti-* – префікс грецького походження, який зберігає своє лексичне значення «проти» в більшому ступені, ніж префікси, описані вище (Chambers J. K., Schilling, 2013: 293).

– префікс *counter-* – має латинське походження, як і *anti-*, зберігає своє лексичне значення, тому деякі дослідники позначають його як прийменниковий.

– префікс *un-, non-, in-, im-, il-, ir-, dis-, mis-*, які використовуються у складі прикметників.

Крім того, існують післялоги *off, out, away, from*, які мають значення «джерела руху або заперечної позиції». Ці прийменники мають значення відповідних антонімічних прийменників стверджувальної позиції і напрямку (*at, on, in*). Таким чином, вони змінюють значення дієслів, з якими вживаються і надають їм заперечного значення. Необхідно відзначити, що в одних випадках такі конструкції є антонімічними, в інших – мають абсолютно відсторонене значення (Mazzon, 2016: 51).

Говорячи про експліцитні засоби вираження негачії, варто розглянути аспекти подвійного заперечення. Подвійне заперечення – досить поширене явище в більшості європейських мов. Історично склалося так, що подвійна негачія колись була нормою. «Зростання одиночного заперечення», за словами Т. Невалайнена (Nevalainen, 2017: 261), «можна простежити до професійних письменників вищого рангу п'ятнадцятого століття». Згодом, висловлювання з подвійним запереченням стали рідше зустрічатися в мові освічених класів, і в кінцевому рахунку їх оголосили їх неприйнятним.

Феномен подвійного заперечення досяг свого піку в середньоанглійській мові. К. Міябе (Miyabe, 2003: 92) стверджує, що тільки в ранній період середньоанглійської мови, подвійне заперечення перебільшує кількість звичайного заперечення, і що заперечні речення, відмічені тільки часткою *ne*,

набагато частіше зустрічаються в давньоанглійському періоді мови. Подвійне заперечення в кінцевому підсумку зазнало занепаду в середньоанглійській мові, особливо в її більш пізній період. Недавнє дослідження Г. Маццона (Mazzon, 2016: 161) демонструє, що використання цього явища в значній мірі зменшилось вже у п'ятнадцятому столітті.

О. Єсперсен, який фокусується на розвитку заперечних конструкцій в англійській мові, виділяє три типи подвійного заперечення, а саме:

1. подвійне (або потрійне) заперечення – *not...no*;
2. повторне заперечення – *never...nor...not*;
3. аратактичне заперечення, як у прикладі: *you may deny that you were not the meane Of my Lord* (Jespersen, 2012: 51).

Йо. Ійірі, який фокусує дослідження на мові середньоанглійського періоду, класифікує подвійне заперечення на наступні три типи:

Тип 1 – подвійне заперечення із заперечним прислівником *ne* (*ne ... not*);

Тип 2 подвійне заперечення зі сполучником *ne/nor*;

Тип 3 подвійне заперечення зі сполученням *not, neither, never* (Iyeiri, 2017: 34).

Йо. Ійейрі зазначив, що подвійного заперечення типу 1 є найбільш поширеним, і в той же час це тип, який зазнає найбільшого спаду в період пізньої середньоанглійської мови. Подвійне заперечення типів 2 і 3 не є звичайним явищем, але зберігається навіть в період пізньої середньоанглійської мови. Використання *or* замість *ne / nor* і форм, таких як *ever* і *any* (замість *never* і *no*), що призводить до зниження використання подвійного заперечення типів 2 і 3, яке зустрічається особливо в період пізньої середньоанглійської мови (Iyeiri, 2017: 49). Крім того, дослідник зазначає, що в середньоанглійській мові іноді використовується сполучник *ne / nor* тоді як сучасна англійська мова використовує *and* або *or* замість вищезазначених сполучників. Розвиток використання *and* або *or* разом із *ne / nor* є одним з аспектів зниження застосування подвійного заперечення. Подвійне заперечення другого типу зберігається в мові і в ранній сучасній англійській

період. Досить часто використання *nor* як одного з заперечних елементів у реченні в ранній сучасній англійській мові, було задокументовано (Iyeiri, 2017: 49).

Говорячи про способи представлення подвійного заперечення в англійській мові, слід зазначити, що існують різні підходи до їх класифікації. Наприклад, такі лінгвісти, як О. І. Федоренко, С. М. Сухорольська виділяють наступні три способи формування заперечення:

- заперечні займенники: *Nobody wanted to talk about it after that.*
- заперечні прислівники: *Never thought that he was a spy.*
- заперечні сполучники: *neither... nor, not... nor: Neither of you knew him as I did* (Федоренко, Сухорольська, 2006: 123).

З іншого боку, І. Д. Карамишева виділяє наступні шість способів формування заперечення: заперечні афікси; заперечні частки; заперечні займенники і прислівники; заперечні сполучники; заперечні прийменники; імпліцитний спосіб подання заперечення (Карамишева, 2017: 99).

Таким чином, можна відзначити, що подвійне заперечення може бути представлено наявністю двох заперечень з однією і тією ж частиною речення; подвійне заперечення в межах однієї і тієї ж суб'єктно-предикатної групи.

Серед лексичних засобів імпліцитного заперечення також виділяють слова, фразеологічні звороти і словосполучення з негативним значенням, які не мають відповідних позитивних форм. Імпліцитний спосіб подання заперечення – це спосіб його вираження за допомогою дієслів із заперечним значенням, таких як: *to deny; to doubt; to fail*. Крім того, цей варіант заперечення застосовується до деяких іменників: *failure; lack*; а також до прислівників з негативною конотацією: *hardly; scarcely* (Карамишева, 2017: 101). До цього переліку також можна віднести і іменники зі значенням «відсутність» і «недолік»: *lack – відсутність; absence – відсутність; loss – втрата*.

Також імпліцитне заперечення міститься в дієсловах, що мають відтінок значення, схожий з відповідним дієсловом «заперечувати»: *to negate* –

заперечувати; to contradict – відмовлятися; to deny – відкидати (Simpson, 2016: 84).

В умовах контексту може спостерігатися семантичний зсув у реченнях, які за структурою не є заперечними. Це обумовлено тим, що граматичним формам властива багатозначність і поліфункціональність. Можливість зміни значення синтаксичної структури в контексті пов'язана в першу чергу із взаємодією лексичних і граматичних факторів. Так, імпліцитне заперечення в англійській мові може бути виражене наступними засобами:

- 1) риторичне питання: *Who knows?*;
- 2) речення з модальними дієсловами *might, ought to*, тощо;
- 3) речення, що виражають бажання або умову;
- 4) окличні речення з інверсією: *Much he knew about it!*
- 5) емфатичне питання зі значенням заперечення: *Am I a traitor?*

У цих випадках транспозиція форми веде до модифікації значення заперечення (Simpson, 2016: 85).

Отже, в англійській мові, заперечення представлене широким колом лексичних засобів, та може виражати як експліцитне, так і імпліцитне значення.

1.3 Заперечення та його специфіка в українській мові

Характеризуючи застосування заперечення в українській мові, варто зазначити, що категорія заперечення репрезентується в українській мові різними засобами у експліцитній та імпліцитній формі. Так, в українській мові заперечення виражається засобами часток «ні», «не». Також, застосовуються заперечні займенники, які вказують на відсутність предмета або його ознаки. Заперечні займенники з часткою *ні* пишуться разом: *ніхто, ніщо, ніскільки, ніякий*. Якщо між часткою і займенником є прийменник, то такі займенники пишуться окремо: *ні до кого, ні про що, ні в кого, ні на стільки, ні з ким*.

Заперечні слова утворюються за допомогою заперечних словотвірних афіксів, які семантично конкретизуються, набувають значення відсутності, позбавленості, неповноти. Такі афікси, як *не-*, *без-*, *обез-*, *зне-*, *ні-*, *ані-*, *а-*, *анти-*, *ім-*, *ін-*, *ір-*, *дис-*, *поза-*, *понад-*, *над-*, *недо-*, *небез-* можуть поєднуватися з лексемами різних частин мови (Баган, 2016: 26).

Найпродуктивнішими засобами для градування заперечення є префікси та займенникові слова з префіксом *ані-* (ніякий-ніякісінький-аніякий-аніякісінький) та частки *мало*, *ледве*, *зовсім*, *далеко не*.

Префікс *не-* використовується з метою вираження повного заперечення, антоніму того чи іншого слова. Також, цей префікс входить до складу слів, що передають заперечно-позитивні поняття. Ці лексеми мають, з одного боку, значення, протилежне тому, яке вони мали без *не-*. З іншого боку, вони вказують на наявність протилежного, антонімічного першому, значення.

В українській мові, заперечні займенники вказують на відсутність особи, предмета, їхніх ознак чи кількості. Заперечні займенники утворюються від питальних за допомогою частки *ні* і пишуться з нею разом: *ніхто*, *ніщо*, *ніякий*, *нічий* (Гудманян, Крилова, 2017: 41).

Якщо між часткою і займенником є прийменник, то такі неозначені й заперечні займенники пишуться окремо: *будь з ким*, *ні до кого*, *аби у кого*, *ні про що*, *ні від кого*, *казна з ким*, *хтозна до якого* (табл. 1.1).

Табл. 1.1 – Утворення заперечних займенників в українській мові

Пишуться разом	Пишуться окремо
Питальний займенник + частка “ні”	Частка “ні” + прийменник
ніхто	будь з ким
ніщо	ні до кого
ніякий	аби у кого
нічий	ні про що
	ні про що

	ні про що
	хтозна до якого

Українські заперечні займенники характеризуються власною системою відмінювання. При відмінюванні заперечних займенників частки залишаються незмінними, відмінюються ж частини *хто, що, який, чий, скільки, котрий: будь-хто, будь-кого, будь-кому, будь-ким* (Гудманян, Крилова, 2017: 44).

- Підмет: *Ніхто не встав вчасно.*
- Доповнення: *Що нікому не мило, того не роби.*
- Означення: *Нічий скарб наробить багато біди.*
- Присудок: *Як не зробиш людям добро, то й тобі – ніхто.*

Також, до засобів вираження заперечення в українській мові можна віднести також і застарілі слова із заперечною семою *бігма, катма, чортма* (Кардаш, 2019).

Непряме заперечення передбачає цілеспрямоване використання неспеціалізованих засобів, а саме, іронічних висловлень, риторичних питань, умовних конструкцій, метафор, паремій, фразеологізмів (Баган, 2016: 28).

Таким чином, в українській та англійській мові заперечення має власну систему вираження, яка представлена на морфологічному, синтаксичному, лексичному, лексико-граматичному, синтаксичному рівні, а також, імпліцитно.

Висновки до розділу 1

В рамках дослідження теоретичних джерел, встановлено, що заперечення є об'єктом дослідження багатьох наукових сфер, таких як психологія, філософія, логіка, лінгвістика. З точки зору логіко-філософського підходу, заперечення розуміється як логічну операцію, що протиставляє істинному судженню неправдиве, помилковому судженню – вірне, вказує на невідповідність предиката суб'єкту. Заперечення не є прямим відображенням

дійсності та її зв'язків, а спосіб їх розгляду, заснованого на контрасті з вихідними позитивними фактами. З погляду лінгвістики, заперечення тлумачать як комунікативну операцію, що відхиляє або коригує думку адресата, тобто заперечення є мовним актом, мета якого полягає не в повідомленні нової інформації, а в тому, щоб спростувати думку адресата.

Як в англійській, так і в українській мові, заперечення може виражатися в мові різними способами: морфологічними, синтаксичними, лексичними, лексико-граматичними, синтаксичними, імпліцитно. Ці групи представлено такими засобами, як: заперечні афікси; заперечні частки; заперечні займенники і прислівники; заперечні сполучники; заперечні прийменники; а також імпліцитні способи вираження заперечення, а саме метафори, іронічні вислови, фразеологізми та паремії, тощо. Заперечення може бути абсолютним, таким, що відноситься до висловлювання – синтаксичним або з'єднувальним.

РОЗДІЛ 2. ДОСЛІДЖЕННЯ ПРАГМА-СТИЛІСТИЧНОГО АСПЕКТУ ЗАПЕРЕЧЕННЯ В АНГЛІЙСЬКІЙ ТА УКРАЇНСЬКІЙ МОВАХ

2.1 Аналіз прагма-стилістичного аспекту заперечення в англійській мові

В другому розділі буде здійснено дослідження прагма-стилістичного аспекту заперечення в англійській та українській мовах. Здійснення аналізу англійського заперечення буде проведено на матеріалі твору Дж. Мартіна

«The Game Of Thrones». Отже, в рамках дослідження було виокремлено такі прагма-стилістичні функції заперечення:

1. Функція інтенсифікації висловлювання:

1. *“Before is not now, and this Hand is not the other,” the scarred man said as they stepped out into the hall. Still as stone, Arya told herself, quiet as a shadow (The Game Of Thrones, URL).*

У наведеному прикладі множинне заперечення було утворено засобами використання повторення сполучників *not*, які використовуються з метою посилення негативного значення. Так, засобами множинного заперечення, промовець підсилює філософський сенс власних слів, зазначаючи, що те, що було раніше, ніколи не повернеться, і ми не можемо змінити навіть теперішній час, те, що відбувається зараз.

2. *Will wanted nothing so much as to ride hellbent for the safety of the Wall, but that was not a feeling to share with your commander (The Game Of Thrones, URL).*

У прикладі спостерігається використання таких лексичних засобів утворення подвійного заперечення, як сполучник *not* та лексема, які підсилюють заперечне значення речення.

3. *I want you down in King’s Landing, not up here at the end of the world where you are no damned use to anybody (The Game Of Thrones, URL).*

У наведеному прикладі, множинне заперечення було утворено засобами використання повторення сполучника *not* та лексеми *no*, які застосовано з метою посилення негативного значення. Таким чином, герой інтенсифікує своє негативне ставлення до ситуації, у якій його співрозмовник змушений існувати.

4. *If the years had not quenched Robert’s thirst for revenge, no words of his would help (The Game Of Thrones, URL).*

У цьому випадку застосовано такі лексичні засоби утворення множинного заперечення, як сполучник *not* та лексема *no*, які підсилюють

експресивність речення, та підкреслюють нестримний характер героя, про якого йдеться.

5. *It was not the first time in his life he had been humiliated, and it would not be the last* (The Game Of Thrones, URL).

Як демонструє приклад, множинне заперечення було утворено засобами використання повторення сполучників *not*, які використовуються з метою посилення негативного значення. Так, зазначається, що цей раз був не першим, та не останнім, коли героя принижували. Таким чином, засобами подвійного заперечення, підвищено експресивність висловлювання.

6. *It was a sea, Dany thought. Past here, there were no hills, no mountains, no trees nor cities nor roads, only the endless grasses, the tall blades rippling like waves when the winds blew* (The Game Of Thrones, URL).

У реченні, множинне заперечення було утворено засобами використання повторення сполучника *nor* та лексеми *no*. Так, пустельність території, яка описувалась, підкреслюється засобами градації *no mountains, no trees nor cities nor roads*, що значно підвищує експресивність речення.

7. *You never could lie for love nor honor, Ned Stark* (The Game Of Thrones, URL).

Наведений приклад демонструє використання експліцитного заперечення як засобу підвищення експресивності речення, яке було утворено при використанні заперечного прислівника *never* та сполучника *nor*. Так, засобами заперечення описано особливості характеру героя та специфіку його поведінки.

8. *People of Sherrer, I cannot give you back your homes or your crops, nor can I restore your dead to life* (The Game Of Thrones, URL).

У наведеному реченні, множинне заперечення було утворено шляхом використання сполучників *not... nor*, метою яких є інтенсифікація значення речення.

9. *“Your proof is in the dagger,” Ser Rodrik said. “A fine blade like that will not have gone unnoticed.”* (The Game Of Thrones, URL)

Наведений вище приклад був утворений засобами імпліцитного множинного заперечення, яке утворено сполучником *not* і лексичною одиницею “*unnoticed*” з імпліцитним значенням. Так, засобами множинного заперечення підкреслюється виняткова краса клинка, який не міг залишитись непоміченим. Отже, у цьому випадку, множинне заперечення відіграє роль засобу експресивності.

10. *Ser Waymar had been a Sworn Brother of the Night’s Watch for less than half a year, but no one could say he had not prepared for his vocation* (The Game Of Thrones, URL).

У наведеному прикладі був застосований варіант множинного заперечення, яке використане з метою утворення позитивного значення: *no one could say he had not prepared*. Так, засобами множинного заперечення, підкреслюється такий високий рівень підготовки героя, що жодна людина не змогла б сказати, що він – не готовий займати посаду у Нічній Варті.

11. *He had the Stark face if not the name: long, solemn, guarded, a face that gave nothing away* (The Game Of Thrones, URL).

У наведеному реченні допускається використання таких лексичних засобів утворення позитивного значення множинного заперечення, як вживання сполучнику *not*, та заперечного займенника *nothing*, які утворюють позитивне значення речення. Заперечення відіграє роль засобу експресивності з огляду на те, що тонко підкреслює особливості зовнішності героя, всі риси обличчя якого свідчили про належність до роду Старків.

2. Функція вираження емоційного стану:

12. *You ought never have left. Yet I dare not, not now* (The Game Of Thrones, URL).

У прикладі, множинне заперечення було утворено засобами повторення сполучників *not, not*. Повторення заперечних сполучників застосовано з метою інтенсифікації значення речення, а також, з метою вираження хвилювання героя.

13. “No.” *Catelyn did not want to think what that might mean, not now, not here* (The Game Of Thrones, URL).

Наведений приклад демонструє використання експліцитного заперечення у значенні посилення заперечення, яке було утворено засобами повторення заперечних сполучників *not*. Використання заперечення підкреслює стан героїні, яка не бажає думати про проблему, яка так сильно схвилювала її.

14. “*Look at her. That silver-gold hair, those purple eyes . . . she is the blood of old Valyria, no doubt, no doubt . . . and highborn, daughter of the old king, sister to the new, she cannot fail to entrance our Drogo.*” (The Game Of Thrones, URL)

У реченні спостерігається вживання множинного заперечення, яке було утворено за допомогою вживання лексичної одиниці *no*, а також сполучника *not*, які були застосовані з метою підкреслення захоплення героя зовнішністю героїні, та відсутності його сумнівів щодо того, що вона сподобається правителю Дрого.

15. *By the time Ned returned to his chambers, he felt weary and heartsick, yet there was no question of his going back to sleep, not now* (The Game Of Thrones, URL).

У цьому випадку можна спостерігати використання множинного заперечення, яке було створено за допомогою сполучнику *not* та лексеми *no*. Засобами заперечення, автор підсилює сприйняття читачем негативних переживань героя, його небажання повертатись знов до питання, яке так засмучує його.

Отже, можна зробити висновки про те, що множинне заперечення виконує не лише роль заперечення, проте й багатьох випадках, йому притаманні такі функції, як функція інтенсифікації висловлювання, в рамках якої заперечення не лише інтенсифікує заперечне значення, але і відіграє роль стилістичного засобу, функція вираження емоційного стану, засобами якої у

творі розкриваються почуття героїв. Було також зроблено висновки про те, що заперечення утворено такими засобами, як:

- використання заперечного прислівника *never*;
- використання заперечних сполучників, таких як: *neither... nor, not... nor*;
- повторення заперечних сполучників *not*;
- вживання лексичної одиниці *no*.

2.2 Прагма-стилістичний аспект заперечення в українській мові

Розглянемо також і прагма-стилістичний аспект заперечення в українській мові. Аналіз українського заперечення буде здійснено на матеріалі твору А. Серової «Інший вид». Отже, було виокремлено такі прагма-стилістичні функції заперечення в українській мові:

1. Підвищення образності, утворення стилістичних тропів та фігур:

1. *Декан, як то кажуть, «не бере»* (Інший вид, URL).

У наведеному прикладі, заперечення утворене засобами заперечної частки *не*: *не бере*. У прикладі, заперечення бере участь в утворенні метафори, з огляду на те, що вираз *не бере* є метафоричним – засобами такої метафори, студенти характеризують викладачів, які не беруть хабарі.

2. *Я радий, що серед наших студентів є люди, які бажать займатись наукою і не шукають легких шляхів, — ця фраза видалась йому такою фальшивою і казенною, що він аж здригнувся від огиди* (Інший вид, URL).

В цьому випадку, заперечення, утворене засобами частки *не*, також застосовано у складі метафори *не шукають легких шляхів*, а отже, використовується як засіб підвищення експресивності речення.

3. *Це на перший погляд тут однорідна маса. Ні, тут усе за наукою* (Інший вид, URL).

У реченні, заперечення утворене засобами частки *ні*. Заперечення бере участь в утворенні антитези – протиставлення, яке підвищує експресивність висловлювання.

4. *Величезна аудиторія, враз спорожніла і незатишна, стала лункою і непотрібною* (Інший вид, URL).

В цьому випадку, заперечення, утворене засобами часток *не*, застосовано у складі епітетів *незатишна, непотрібна*, які слугують засобами експресивності.

5. *Ми забули своїх богів, ми не палимо їм жертовних багать, ми не згадуємо їхніх імен, а вони мстяться нам за це — ми зникаємо* (Інший вид, URL).

У реченні прикладу, повторення часток *не* з дієсловами утворює стилістичний засіб повторення, який слугує для підвищення експресивності висловлювання.

6. *Що вона тут робить? Декан відводить очі. Цигани для нього асоціюються з неприємними речами* (Інший вид, URL).

У наведеному прикладі, заперечення, утворене засобами частки *не*, застосовано у складі епітета *неприємний*, який є засобом підвищення експресивності висловлювання.

7. *Коротке волосся пофарбоване в «кислотні» кольори, а яке воно було спочатку, вже не пам'ятає ніхто, навіть сама Віка* (Інший вид, URL).

У прикладі, подвійне заперечення *не пам'ятає ніхто* є також засобом вираження іронії, яка підвищує експресивність висловлювання.

8. *Отож і зараз стоїть незворушний, наче скеля* (Інший вид, URL).

В цьому випадку, заперечення, утворене засобами частки *не*, застосовано у складі порівняння *незворушний, наче скеля*, яке є стилістичним тропом, що підвищує експресивність мовлення.

2. Вираження розмовного стилю мовлення:

9. *...писала. Мамка аж плакала, та ніц не вдієш...* (Інший вид, URL).

У наведеному реченні застосовано заперечну лексему *ніц*, яка є розмовним варіантом лексеми «нічого». Отже, у цьому випадку, застосування заперечної лексичної одиниці репрезентує розмовний стиль мовлення.

3. Характеристика героїв:

10. *Якщо не діаманти — нічого не треба. Вдавіться ними* (Інший вид, URL).

В цьому випадку, повторення заперечних часток *не* наводить характеристику героїні як такої, що має чіткі життєві принципи, є амбітною та цілеспрямованою. Отже, заперечення застосовано з метою характеристики героїні.

11. *Даремно турбуєшся, — глузливо озвався Мар'ян, — ти таким способом справді не зможеш заробляти. Бо за тебе ніхто й мідного шеляга не дасть* (Інший вид, URL).

У наведених реченнях, заперечення утворене засобами часток *не*. Заперечення застосовується у складі іронії, яка використана з метою формування негативної характеристики героїні.

4. Репрезентація внутрішнього світу героїв:

12. — *Вибач, будь ласка! — Ліка плаче. — Я не хотіла, повір мені, я зовсім не хотіла образити тебе, вибач* (Інший вид, URL).

У прикладі, повторення заперечної частки *не* використовується з метою репрезентації внутрішнього стану героїні – вона розчулена, плаче від жалю та просить вибачення за ненавмисно нанесену образу.

13. *Чи змогла б я отак — вижити і не зламатися? Я не знаю, я зовсім не знаю себе* (Інший вид, URL).

В цьому випадку, заперечення, утворене засобами частки *не*, застосовано з метою репрезентації внутрішніх роздумів героїні щодо оточуючого світу, себе, своєї сутності. Отже, заперечення застосовано в рамках репрезентації внутрішнього світу героїні.

Отже, нами було виокремлено такі стилістичні функції заперечення в українській мові:

1. підвищення образності, утворення стилістичних тропів та фігур, таких як метафори, порівняння, епітети, іронія, антитеза;
2. вираження розмовного стилю мовлення;
3. характеристика героїв;

4. репрезентація внутрішнього світу героїв.

В українській мові, заперечення утворено засобами заперечних часток *не, ні*, заперечного займенника *нічого* (*ніц*).

Висновки до розділу 2

В другому розділі буде здійснено дослідження прагма-стилістичного аспекту заперечення в англійській та українській мовах. Здійснення аналізу англійського заперечення було проведено на матеріалі твору Дж. Мартіна «The Game Of Thrones». Аналіз українського заперечення було здійснено на матеріалі твору А. Сєрової «Інший вид».

Встановлено, що в англійській мові множинне заперечення виконує не лише роль заперечення, проте й багатьох випадках, йому притаманні такі функції, як функція інтенсифікації висловлювання, в рамках якої заперечення не лише інтенсифікує заперечне значення, але і відіграє роль стилістичного засобу, функція вираження емоційного стану, засобами якої у творі розкриваються почуття героїв. Було також зроблено висновки про те, що заперечення утворено такими засобами, як: використання заперечного прислівника *never*; використання заперечних сполучників, таких як: *neither... nor, not... nor*; повторення заперечних сполучників *not*; вживання лексичної одиниці *no*.

Також, в ході дослідження було виокремлено такі стилістичні функції заперечення в українській мові: підвищення образності, утворення стилістичних тропів та фігур, таких як метафори, порівняння, епітети, іронія, антитеза; вираження розмовного стилю мовлення; характеристика героїв; репрезентація внутрішнього світу героїв. В українській мові, заперечення утворено засобами заперечних часток *не, ні*, заперечного займенника *нічого* (*ніц*).

ВИСНОВКИ

Роботу присвячено аналізу прагма-стилістичного аспекту заперечення в англійській та українській мовах. В ході аналізу теоретичних джерел, встановлено, що заперечення є об'єктом дослідження багатьох наукових сфер, таких як психологія, філософія, логіка, лінгвістика. З точки зору логіко-філософського підходу, заперечення розуміється як логічну операцію, що протиставляє істинному судженню неправдиве, помилковому судженню – вірне, вказує на невідповідність предиката суб'єкту. Встановлено, що заперечення не є прямим відображенням дійсності та її зв'язків, а спосіб їх розгляду, заснованого на контрасті з вихідними позитивними фактами.

Аналіз показав, що з погляду лінгвістики, заперечення тлумачать як комунікативну операцію, що відхиляє або коригує думку адресата, тобто заперечення є мовним актом, мета якого полягає не в повідомленні нової інформації, а в тому, щоб спростувати думку адресата.

Було зроблено висновки про те, що як в англійській, так і в українській мові, заперечення може виражатися в мові різними способами:

морфологічними, синтаксичними, лексичними, лексико-граматичними, синтаксичними, імпліцитно. Ці групи представлено такими засобами, як: заперечні афікси; заперечні частки; заперечні займенники і прислівники; заперечні сполучники; заперечні прийменники; а також імпліцитні способи вираження заперечення, а саме метафори, іронічні вислови, фразеологізми та паремії, тощо. Заперечення може бути абсолютним, таким, що відноситься до висловлювання – синтаксичним або з'єднувальним.

Практичний розділ роботи присвячено дослідженню прагма-стилістичного аспекту заперечення в англійській та українській мовах. Аналіз англійського заперечення було проведено на матеріалі твору Дж. Мартіна «The Game Of Thrones». Аналіз українського заперечення було здійснено на матеріалі твору А. Сєрової «Інший вид».

Практичний аналіз дозволив встановити, що в англійській мові множинне заперечення виконує не лише роль заперечення, проте й багатьох випадках, йому притаманні такі функції, як функція інтенсифікації висловлювання, в рамках якої заперечення не лише інтенсифікує заперечне значення, але і відіграє роль стилістичного засобу, функція вираження емоційного стану, засобами якої у творі розкриваються почуття героїв. Було також зроблено висновки про те, що заперечення утворено такими засобами, як: використання заперечного прислівника *never*; використання заперечних сполучників, таких як: *neither... nor, not... nor*; повторення заперечних сполучників *not*; вживання лексичної одиниці *no*.

В процесі дослідження, було виокремлено такі стилістичні функції заперечення в українській мові: підвищення образності, утворення стилістичних тропів та фігур, таких як метафори, порівняння, епітети, іронія, антитеза; вираження розмовного стилю мовлення; характеристика героїв; репрезентація внутрішнього світу героїв. Було також зроблено висновки про те, що в українській мові, заперечення утворено засобами заперечних часток *не, ні*, заперечного займенника *нічого (ніц)*.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Баган, М. П. (2016) *Категорія заперечення в українській мові: функціонально-семантичні та етнолінгвістичні вияви*. К.: Видавничий дім Дмитра Бураго, 376 с.
2. Вихованець, І. Р. (2005) *Частини мови в семантико-граматичному аспекті*. К.: Наук. думка, 256 с.
3. Гудманян, А. Г., Крилова, Т. В. (2017) *Грамматика англійської та української мов: конспект лекцій*. К.: НАУ, 64 с.
4. Карамишева, І. Д (2017) *Контрастивна граматики англійської та української мов*. Нова Книга, 320 с.
5. Кардаш Л.В. *Мовні засоби вираження заперечення і протиставлення в українській літературній мові*. URL: <http://www.disslib.org/movni-zasoby-vyrazhennja-zaperechennja-i-protystavlennja-v-ukrayinskiy-literaturniy.html>
6. Федоренко, О. І., Сухорольська, С. М. (2006) *Грамматика англійської мови. Теоретичний курс. Навч. Посібник*. Львів: Видавничий центр ЛНУ ім Івана Франка, 360 с.
7. Anderwald, L. (2003) *Negation in Non-Standard British English: Gaps, Regularizations and Asymmetries*. Routledge, 248 p.
8. Chambers, J. K., Schilling, N. (2013) *The Handbook of Language Variation and Change*. John Wiley & Sons, 616 p.
9. Hidalgo-Downing, L. (2000) *Negation, Text Worlds, and Discourse: The Pragmatics of Fiction*. Greenwood Publishing Group, 225 p.
10. Horn, L. R. (2000) *A Natural History of Negation*. Chicago: Univ. of Chicago press, 679 p
11. Horn, L., Gruyter, de W. (2016) *The Expression of Negation*. John Benjamins Publishing, 343 p.
12. Iyeiri, Yo. (2017) *Verbs of Implicit Negation and Their Complements in the History of English*. John Benjamins Publishing, 223 p.

13. Jespersen, O. (2012) *Negation in English and Other Languages*. Forgotten Books, 160 p.
14. Mazzon, G. A (2016) *History of English Negation*. Routledge, 192 p.
15. Miyabe, K. (2003) Some Notes on Negative Sentences in Beowulf'. *Poetica*, 2. P. .25–35.
16. Nevalainen, T. (2017) *An introduction to Early Modern English*. Oxford University Press. Language Arts & Disciplines, 176 p.
17. Quirk, R. A (2015) *University Grammar of English*. Longman Group Ltd., 392 p.
18. Rissanen, M. (2003) *On the History of that/zero as Object Clause Links in English*. English Corpus Linguistics: Studies in Honour of Jan Svartvik / ed. By Karin Aijmer and Bengt AltenBeRj. London, pp. 272–289.
19. Simpson, P. (2016) *Stylistics. A Resource book for students*. London: Routledge, 262 p.
20. Tieken-Boon van Ostade, I., Tottie, G., Wurff, W. (2000) *Negation in the History of English*. Walter de Gruyter, 333 p.

СПИСОК ЛЕКСИКОГРАФІЧНИХ ДЖЕРЕЛ

21. Cambridge Dictionary. URL: <https://dictionary.cambridge.org/ru/>

СПИСОК ІЛЮСТРАТИВНИХ ДЖЕРЕЛ

22. Серова А. Інший вид. URL: https://royallib.com/book/srova_alla/nshiy_vid.html
23. Martin G. The Game of Thrones. URL: <https://www.booklya.ua/book/a-game-of-thrones-book-1--182058/>

РЕЗЮМЕ

Роботу присвячено аналізу прагма-стилістичного аспекту заперечення в англійській та українській мовах. Актуальність дослідження обумовлена необхідністю аналізу прагма-стилістичного аспекту заперечення в англійській та українській мовах, з огляду на те, що науковці розглядають різноманітні аспекти щодо засобів утворення, функцій, структури заперечення в англійській та українській мові. Проте, прагма-стилістичний аспект заперечення не є фокусом багатьох наукових розвідок як на теренах англомовної, так і вітчизняної лінгвістики.

Мета роботи – дослідити прагма-стилістичний аспект заперечення в англійській та українській мовах. Поставлена мета визначає такі основні завдання: узагальнити суть заперечення як логіко-філософському та лінгвістичному аспектах; схарактеризувати експліцитне й імпліцитне вираження заперечення в англійській та українській мовах; проаналізувати прагма-стилістичний аспект заперечення в англійській мові; дослідити прагма-стилістичний аспект заперечення в українській мові.

Об'єкт роботи – заперечення в сучасній англійській та українській мові. Предмет дослідження – прагма-стилістичний аспект заперечення в українській та англійській мові.

У першому розділі роботи узагальнено суть заперечення як логіко-філософському та лінгвістичному аспектах, схарактеризовано експліцитне й імпліцитне вираження заперечення в англійській та українській мовах. У другому розділі, проаналізовано прагма-стилістичний аспект заперечення в англійській мові, а також, досліджено прагма-стилістичний аспект заперечення в українській мові.